

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Petrinja)

PREDMET: Primijenjena razvojna psihologija

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Ana Bulaja

TEMA ZAVRŠNOG RADA: DAROVITOST

MENTOR: prof. Mirjana Milanović, viši predavač

Petrinja, rujan 2016.

Sadržaj

Sažetak	2
Summary	3
1. UVOD.....	4
2. TEORIJE DAROVITOSTI	5
3. DAROVITO DIJETE.....	9
3.1. Osobitosti darovite djece	9
3.2. Osnovne sastavnice darovitosti	11
3.3. Kreativnost	12
3.4. Sposobnosti.....	12
3.5. Osobine ličnosti.....	14
3.6. Specifičnosti u ponašanju darovita djeteta.....	17
3.7. Odnos darovita djeteta s okolinom.....	18
3.8. Darovita djeca i obitelj	19
4. PREPOZNAVANJE I IDENTIFIKACIJA DAROVITIH	22
5. OSOBINE I NAČIN RADA ODGOJITELJA DAROVITE DJECE	28
5.1. Što i kako raditi s darovitom djecom u predškolskim ustanovama	29
5.2. Igre i aktivnosti za darovitu djecu	30
6. ZAKLJUČAK	34
LITERATURA:	35
Kratka biografska bilješka	37
Izjava o samostalnoj izradi rada.....	38

Sažetak

Darovita djeca mnoge stvari rade prije, brže, bolje i uspješnije od svojih vršnjaka te postižu veće i bolje rezultate. Takva djeca posjeduju posebne sposobnosti koje im omogućuju da postižu natprosječne rezultate. Visoke sposobnosti darovita djeca mogu iskazivati u nekoliko ili unutar jednog područja.

Darovitost je moguće i potrebno uočiti u što ranijoj dobi kako bi se djetetu osigurao odgovarajući odgoj i obrazovanje, u skladu s njegovim mogućnostima. Kako bi razvijalo svoju darovitost važno je da roditelji, odgojitelji, učitelji, stručni suradnici i svi oni koji sudjeluju u životu darovita djeteta, prepoznaju njegove posebne sposobnosti, potiču ga i osiguraju djetetu uvjete za razvoj vještina.

Cilj ovog rada je istaknuti koliko je važno da okolina prepozna darovitu djecu te im omogućiti i stvoriti uvjete da maksimalno razviju svoje potencijale za vlastitu dobrobit i dobrobit društva. Društvo koje ulaže u svoje najспособnije pojedince od malena, ulaže u svoju budućnost. Daroviti pojedinci svojim znanjem, vještinama, sposobnostima i kreativnošću uvelike doprinose društvu.

Ključne riječi: *darovita djeca, natprosječni rezultati, sposobnosti, vještine*

Summary

Talented children are in many cases faster, better and more successful at certain tasks than their peers, and can achieve better results. These children often possess special abilities allowing them to perform with above average results. These abilities can be displayed in one or several areas of work.

Talent can be and needs to be spotted at an early age in order to secure a fitting education and proper upbringing, to fit the child's abilities. In order to develop a talent it is important that parents, teachers and other specialists who engage in the child's education and upbringing recognize its special abilities, encourage it to use them and secure the proper conditions that will enable the child to develop its abilities.

The purpose of this work is to bring to attention the importance of society's recognition of talented children and proper conditioning to allow them to fully develop themselves, both for their benefit and the benefit of society as a whole. A society that invests in talented individuals from an early age, invests in its own future. In conclusion, talented individuals are a great benefit to society through their knowledge, skills, abilities and creativity.

Keywords: *talented children, above average performance, abilities, skills.*

1. UVOD

Dječja znatiželja glavna je karakteristika svakog djeteta. U ranom djetinjstvu dječja je pažnja stalno usmjerena na nova otkrića i nove interese te je potpomognuta njihovom znatiželjom. Najveći interes djeteta za istraživanjem, otkrivanjem, upoznavanjem i razumijevanjem okoline javlja se u razdoblju rane i predškolske dobi. Igra, istraživanje i učenje su glavne aktivnosti djeteta rane i predškolske dobi. Dijete putem tih aktivnosti upoznaje i razumije svijet koji ga okružuje.

Neka djeca tijekom djetinjstva za razliku od ostale djece postaju radoznalija, bolje povezuju stvari i pojmove, razumiju uzroke i posljedice te počinju izvršavati složenije zadatke prije druge djece iste dobi. Ona mnoge stvari rade prije, brže, uspješnije i bolje od svojih vršnjaka i postižu bolja i veća postignuća te ih zbog toga zovemo darovitom djecom (Cvetković Lay, Sekulić Majurec, 2008).

„Darovitost je sklop osobina koje omogućuju pojedincu da dosljedno postiže izrazito iznad prosječan uradak u jednoj ili više aktivnosti kojima se bavi“ (Koren, 1988 prema Cvetković Lay, Sekulić Majurec, 2008, 15).

U ranom djetinjstvu gotovo su sva djeca na neki način potencijalno darovita. Važne sastavnice na putu ka uspješnom ostvarenju djetetovih potencijala su rano uočavanje znakova u ponašanju koji ukazuju na potencijalnu darovitost i kreativnost te adekvatno poticanje razvoja i prihvaćanje djeteta sa svim njegovim osobinama (Cvetković Lay, 2002). Darovitost je moguće i potrebno uočiti u što ranijoj dobi kako bi se djetetu osigurao odgovarajući odgoj i obrazovanje, u skladu s njegovim mogućnostima. Darovitom djetetu treba omogućiti da razvije pozitivnu sliku o sebi, pružiti mu priliku da se samostalno koristi svojim vještinama, sposobnostima i znanjima. Bogata poticajna okolina sa zanimljivim sadržajima potrebna je darovitom djetetu kako bi ono moglo izraziti svoje potencijale.

Veliku ulogu u razvoju darovita djeteta imaju odgojitelji koji bi trebali što prije otkriti sposobnosti djeteta. Važno je da odgojitelji darovitoj djeci osiguraju primjerene aktivnosti kao i to da upozore roditelje na uočene sposobnosti i savjetuju im kako da i izvan vrtića pruže odgovarajuću podršku razvoju svoga darovitog djeteta (Cvetković Lay, Sekulić Majurec, 2008).

2. TEORIJE DAROVITOSTI

Američki psiholog Lewis Terman prvi je počeo sustavno istraživati darovitost. 1921. godine pokrenuo je istraživanje u kojemu je bilo uključeno 1500 djece rođene između 1903. i 1917. godine. Tu djecu pratilo se kroz cijeli život. Terman je došao do procjene kako navedena populacija sadrži 1% darovitih pojedinaca stavljajući naglasak na inteligenciju. Stanfor-Binetovim testom mjerio je inteligenciju djece koja su bila uključena u istraživanje. Tim testom od djece se tražilo da definiraju značenje riječi, objasne razliku i sličnost između dva predmeta, odslušaju i prepričaju odlomak iz nekog teksta, ponove unatrag nekoliko brojeva, riješe matematičke zadatke s poznatim točnim i netočnim odgovorima te dopune vizualne uzorke. Ovim testom kod djece su se procijenjivale verbalne, logičke, matematičke i prostorne sposobnosti. Prosječna inteligencija koja se dobiva ovim testom iznosi između 90 i 109 bodova, a Termanovi ispitanici varirali su od 135 do 196 s prosjekom oko 150 bodova (Huzjak, 2006).

J. S. Renzulli 1978. godine definirao je darovitost kao interakciju osnovnih skupina ljudskih karakteristika: natprosječnih općih sposobnosti, visokog stupanja predanosti zadatku i kreativnosti. Renzulli je razlikovao školsku nadarenost (visoki IQ, uspješnost rješavanja zadataka) i produktivno-kreativnu darovitost (sposobnost primjene znanja u životnim situacijama). Ukupan broj takvih pojedinaca Renzulli je procijenio na 30% nadarenih (Huzjak, 2006).

Psiholog A. J. Tannenbaum 1983. godine postavlja teoriju prema kojoj darovitost ovisi o pet karakteristika vezanih uz pojedinca: inteligencija, posebne sposobnosti, potporne osobine, potpora okoline i slučaj. Prema Tannenbaumu kreativnost nije uvjet darovitosti. Ovakvim modelom Tannenbaum procjenjuje 10% darovitih od ukupne populacije (Huzjak, 2006).

Kreativnošću kao elementom darovitosti bavio se i američki psiholog i teoretičar J. P. Guilford koji je 1950. godine uveo pojam divergentnog mišljenja. Prema Guilfordu kreativan pojedinac mora posjedovati veliko znanje iz kojeg traži nove strategije za rješavanje problema (Huzjak, 2006).

U današnje vrijeme među društvom postoje mnogi mitovi o darovitosti djece. Često ti mitovi stvaraju krivu predodžbu o darovitim pojedincima. Stoga je Winner (2005) iznjela devet mitova darovitosti koji su prisutni u razmišljanju društva, a za koje ona smatra da su neispravan način razmišljanja. Prema Winner (2005) to su: globalna darovitost, talentirani, ali ne i daroviti, izuzetan IQ, biologija nasuprot okolini, poduzetni roditelji, "pucaju" od psihološkog zdravlja, sva su djeca darovita i darovita djeca postaju istaknuti odrasli ljudi.

Mit 1: Globalna darovitost

Prema ovome mitu akademski darovita djeca imaju opću intelektualnu moć zbog koje su darovita u svim školskim predmetima. Stvarnost pokazuje da je većina intelektualno darovite djece bolja ili u matematičkom ili u verbalnom području. Verbalno darovita djeca mogu biti dobra u matematici korištenjem verbalnih strategija, ali svoje verbalne sposobnosti u odsutnosti prostornih u matematici mogu dovesti samo do određene granice.

Mit 2: Talentirani, ali ne i daroviti

Prema ovome mitu darovita djeca su ona koja imaju natprosječne sposobnosti u akademskim područjima, a djeca koja imaju natprosječne sposobnosti u glazbi ili umjetnosti su talentirana. Pogrešno je klasificirati jedne kao darovite, a druge kao talentirane jer iako se područje u kojemu pokazuju visoke sposobnosti i znanja razlikuje i jedna i druga djeca pokazuju prijevremenu razvijenost, odstupanje i snažnu unutarnju motivaciju.

Mit 3: Izuzetan IQ

Prema ovome mitu darovitost u bilo kojem području ovisi o posjedovanju visokog IQ-a. Stvarnost pokazuje da djeca mogu biti ekstremno darovita u glazbenom ili umjetničkom području, a da nemaju izuzetan IQ. Najbolji dokaz da darovitost ne ovisi o IQ-u dolazi od savanata. Takve osobe imaju krajnje nizak IQ, ali su unatoč tome sposobna ostvariti visoke stupnjeve postignuća u dobro strukturiranim područjima primjerice u računanju, sviranju klavira, šahu.

Mit 4 i 5: Biologija nasuprot okolini

Društvo smatra da je darovitost urođena, a stručni suradnici poput psihologa tvrde da je darovitost proizvod napornog rada. Djeca koja naporno rade nikada neće učiti i napredovati toliko brzo kao djeca s izuzetnim sposobnostima.

Natprosječne sposobnosti s kojima su daroviti rođeni je ono što ih tjera na naporan rad. Prosječna djeca mogu postići visoke rezultate, ali ih nikada ne postižu bez velike podrške i uputa odraslih osoba. Darovitoj djeci ne treba mnogo uputa i podrške od strane odraslih osoba. Ona samostalno otkrivaju pravila te svojim područjima pristupaju na neobičan način pritom stvarajući vlastite različite strategije za rješavanje problema.

Mit 6: Poduzetni roditelji

Prema ovome mitu darovitu djecu stvaraju poduzetni roditelji koji djecu potiču na pretjerano postizanje uspjeha. Bez obzira na to koliko su darovita, djeca ne razvijaju svoje sposobnosti ako ih roditelji ne stimuliraju, potiču i ohrabruju, ali roditelji ne stvaraju talent. Djeca su ta koja guraju roditelje pokazujući im jasne znakove o tome da im je potrebna poticajna okolina.

Mit 7: “Pucaju” od psihološkog zdravlja

Prema ovome mitu darovita djeca bolje se prilagođavaju i sretnija su od ostale djece. Darovita djeca su drugačija od ostale djece i ona to znaju. Ako ne nađu sebi slične prijatelje koji dijele njihovu želju i volju za svladavanjem i učenjem, ona postaju izolirana i usamljena.

Mit 8: Sva su djeca darovita

Prema ovome mitu koji govori da su sva djeca darovita ne postoji posebna grupa djece za koju je u školama potrebno obogaćeno i ubrzano obrazovanje. Vjerovanje da su sva djeca darovita i da ne postoji nijedno dijete koje je dovoljno darovito da bi trebalo posebno obrazovanje vodi k diskriminaciji na štetu darovitih. Djeca darovita u glazbenom području primaju glazbenu naobrazbu koja odgovara stupnju njihove darovitosti. Škole se ne prilagođavaju takvoj djeci pa ona svoju izobrazbu primaju izvan škole. Isto vrijedi i za djecu darovitu u tjelesno-kinestetičkom području koja

primaju izvanškolsku izobrazbu. Uče gimnasticirati, plesati, klizati tijekom privatnih ili grupnih poduka.

Mit 9: Darovita djeca postaju istaknuti odrasli ljudi

Stvarnost pokazuje da mnoga darovita djeca, čak i geniji ne postanu istaknuti kada odrastu. Darovita djeca kreativna su na način da samostalno otkrivaju stvari u području u kojemu su darovita te stvaraju nove načine rješavanja problema. Darovita djeca nisu kreativna u smislu preoblikovanja područja jer nitko ne može preoblikovati područje, a da prije toga nije godinama na tome ustrajno radio (minimalan broj godina je oko deset).

Neka darovita djeca kada odrastu nastave raditi u istom području i postanu osposobljeni za to područje, a neki nastave raditi u području drugih interesa gdje pokazuju visoke sposobnosti (Winner, 2005).

3. DAROVITO DIJETE

U svom pojavnom obliku i po svojoj psihotjelesnoj konstituciji svako ljudsko biće je jedinstveno. Među ljudima postoje značajne individualne razlike i sam pojedinac mijenja osobine tijekom svog razvoja. Pojedini ljudi u istim okolnostima mogu obavljati određene aktivnosti izrazito brže, bolje i originalnije nego drugi pa onda takve osobe nazivamo nadarenima odnosno darovitima (Koren, 2002).

Jedna od danas najprihvaćenijih definicija darovitosti je Korenova iz 1988. godine. Prema tom određenju: „Darovitost je sklop osobina koje omogućuju pojedincu da dosljedno postiže izrazito iznad prosječan uradak u jednoj ili više aktivnosti kojima se bavi“ (Koren, 1988, prema Cvetković Lay, Sekulić Majurec, 2008). Glavni pokazatelji darovite djece je njihovo lako uočljivo ponašanje, posebno njihova uspješnost u aktivnostima kojima se bave i u kojima su uspješniji od svojih vršnjaka. To su aktivnosti kroz koje se njihova darovitost iskazala u određenim produktima; u ranijem, bržem, boljem, višem, odnosno u izrazito natprosječnom postignuću. Takva iskazana darovitost naziva se produktivna darovitost. Kako bi se darovitost mogla iskazati kao izrazito postignuće u aktivnostima kojima se bavi, pojedinac mora imati određeni potencijal koji mu omogućuje da se njegove sposobnosti razviju. Takva iskazana darovitost naziva se potencijalna darovitost. Osnovu potencijalne darovitosti čini niz naslijeđenih predispozicija koje pojedincu omogućuju da se neke sposobnosti razviju više i bolje nego kod drugih ljudi. Razvoj tih sposobnosti ovisi o brojnim okolinskim činiteljima kojima će dijete biti izloženo i koji će oblikovati njegovu ličnost (Cvetković Lay, Sekulić Majurec, 2008).

3.1. Osobitosti darovite djece

Pod terminom darovita djeca Winner (2005) podrazumijeva onu djecu koja imaju tri karakteristične osobine u odnosu prema ostaloj djeci:

1. Prijevremena razvijenost. Darovita djeca razvijaju se prije vremena. Počinju ovladavati nekim područjima znatno prije prosjeka svoje dobne skupine. Darovito dijete u određenim područjima napreduje mnogo brže od prosječnog djeteta zato što mu učenje i ovladavanje vještinama u tim područjima ide mnogo brže i lakše. Izraz područje odnosi se na organizirana područja znanja

kao što su matematika, glazba, likovna umjetnost, šah, gimnastika, klizanje itd.

2. Inzistiranje da sviraju po svom. Darovita djeca ne samo što uče brže od prosječne djece, uče drugačije i s obzirom na kvalitetu. Od odraslih traže minimum pomoći ili potpore pri savladavanju područja u kojima su aktivna i veći dio vremena uče samostalno. Ono što otkrivaju učeći uzbudljivo je i motivirajuće za njih te svako takvo otkriće odvodi darovito dijete korak naprijed u učenju i ovladavanju onoga što je predmet njihova interesa. Darovita djeca često samostalno stvaraju pravila unutar aktivnosti te pronalaze nove, neobične načine rješavanja problema.
3. Žar za svladavanjem. Darovito dijete ima snažnu unutarnju motivaciju za ovladavanjem područja u kojemu pokazuje napredan razvoj. Istinski su motivirana kako bi shvatila smisao područja u kojemu pokazuju znakove prijevremene razvijenosti. Izražavaju intenzivan interes te sposobnost oštrog fokusiranja. Kada su zaokupljena učenjem u području koje ih interesira, proživljavaju optimalna stanja pri kojima se potpuno udubljuju i izgube osjećaj za vanjski svijet. Sretna kombinacija izraženog interesa za određeno područje zajedno za sposobnošću lakog učenja dovodi darovite pojedince do visokih postignuća.

Na navedena tri načina darovita djeca kvalitativno se razlikuju od prosječne djece koja su marljiva i motivirana za rad. Neko radoznalo i bistro dijete može uložiti mnogo sati u ovladavanju određenim područjem. Njegovi roditelji mogu ga uključiti u dodatne tečajeve, omogućiti mu poduku te biti potpuno posvećeni tome da mu pomognu u razvijanju punog potencijala u nekom području. Takva djeca mogu nas zadiviti količinom svojih dostignuća no takvo dijete nije rano sazrilo. Ona ne uče iznimno brzim tempom i s lakoćom već da bi napredovala potrebna im je poduka odraslih; podrška, poticanje, instrukcije i ohrabrenje odraslih. Ona ne dolaze samostalno do otkrića u području svog interesa, ne otkrivaju nove načine rješavanja problema niti očituju unutarnju motivaciju za ovladavanje određenim područjem. Unatoč svom trudu ona ne dostižu razine do kojih darovita djeca dolaze bez imalo napora (Cvetković Lay 2010).

„Neki od dominantnih pokazatelja darovitosti u pojedinim područjima sposobnosti:

- Opće intelektualne sposobnosti: sposobnost prerade informacija, lako i brzo učenje, uporaba bogatog rječnika, jaka intelektualna radoznalost i poduzetnost, naglašeno zadovoljstvo u postavljanju hipoteza
- Kreativne sposobnosti: neovisnost i originalnost mišljenja, izrazita otvorenost, sklonost čestim improvizacijama, preferencija složenih zadataka, pozitivna slika o sebi
- Psihomotorne sposobnosti: dobro razvijene manipulativne vještine, jako izražena preciznost pokreta, vrlo dobre koordinativne funkcije, visoka razina tjelesne energije
- Umjetničke sposobnosti: izražen osjećaj za prostorne odnose, istaknuta sposobnost opažanja, vještina prilagođavanja i oponašanja, kreativno izražavanje u glazbi, glumi, plesu, likovnom izrazu
- Rukovodne sposobnosti: spremno prihvaćanje odgovornosti, dobro predviđanje donesenih odluka, laka prilagodljivost novim situacijama, izražen smisao za suradnju i organizaciju“ (Koren, 2002, 31-32).

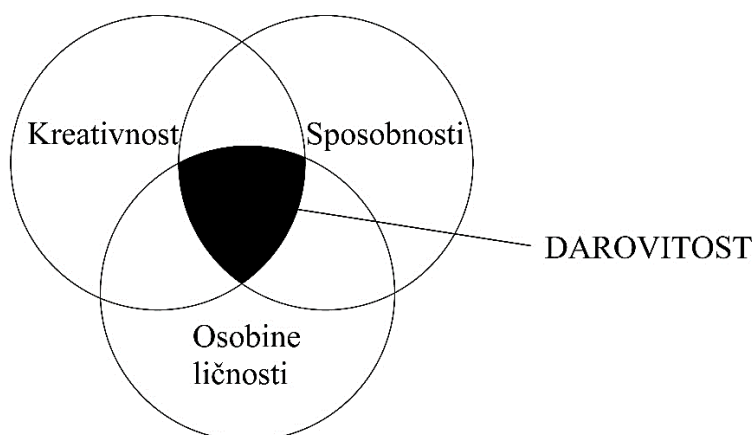
3.2. Osnovne sastavnice darovitosti

Znanstvenici koji su se bavili darovitošću nastojali su naći odgovor na pitanje kakav treba biti rad da bismo ga mogli smatrati pokazateljem darovitosti, dok su se drugi bavili osnovom darovitosti odnosno onime što omogućuje pojedincu da iskaže darovitost.

Rezultat njihova nastojanja je tzv. troprstenasta koncepcija darovitosti prema kojoj produktivnu darovitost uvjetuju tri osnovne skupine osobina:

1. iznad prosječno razvijene sposobnosti
2. osobine ličnosti, posebno specifična motivacija za rad
3. kreativnost

Mjesto njihova međusobna preklapanja tvori prostor u kojemu se iskazuje darovitost u specifičnim područjima aktivnosti (slika 1) (Renzulli, Reis 1985, prema Cvetković Lay, Sekulić Majurec, 2008).

Slika 1. Troprstena definicija darovitosti

3.3. Kreativnost

Među mnoštvom slikara, glazbenika, pisaca i znanstvenika možemo izdvojiti samo neke. Svi su oni imali vrlo razvijene sposobnosti za područje kojim su se bavili, ali ih ne pamtimo po tome što su ih jako dobro koristili u onome čime su se bavili nego po tome što su oni dali nešto novo, originalnije i drugačije od ostalih. Pojedince poput Mozarta, Da Vincija pamtimo zbog njihove originalnosti. Bili su kreativni i zahvaljujući toj osobini stvorili su nešto novo po čemu ih pamtimo kao darovite. Od darovitih pojedinaca pamtimo one koji su imali originalne ideje te one koji su zahvaljujući kreativnosti, svojim djelima najviše zadužili svijet. Upravo zahvaljujući toj spoznaji jedna od bitnih sastavnica darovitosti je kreativnost. Kreativnost kao vrlo značajnu sastavnicu darovitosti u djece možemo prepoznati po njihovim originalnim i neuobičajenim pitanjima, po mudrim izjavama, njihovoj neiscrpoj maštovitosti, smislu za improvizacijom i originalnim rješenjima problema te hrabrosti da drugačije iskažu svoje ideje (Cvetković Lay, Sekulić Majurec, 2008).

3.4. Sposobnosti

Darovita djeca imaju izrazito razvijene neke sposobnosti koje im omogućuju postizanje značajno iznad prosječnih postignuća. Te sposobnosti dijele se na opće intelektualne sposobnosti i specifične sposobnosti. Opće intelektualne sposobnosti iskazuju se kroz iznimno kvalitetno kognitivno funkcioniranje, a ono se iskazuje kroz razvijenije metakognitivne vještine te kroz veće metakognitivno znanje dok se

specifične sposobnosti iskazuju kroz različita specifična područja djelovanja (Cvetković Lay, Sekulić Majurec, 2008).

Prema Korenu (1988) darovitim se djetetom smatra ono koje očituje iznimne potencijale u jednom ili više područja:

1. opće intelektualne sposobnosti
2. specifične školske sposobnosti
3. kreativne ili produktivne sposobnosti
4. sposobnost vođenja i rukovođenja
5. umjetničke sposobnosti i vještine
6. psihomotorne sposobnosti

Psiholog Gardner promatrajući način ljudskog intelektualnog funkcioniranja potvrdio je mogućnost postojanja nezavisnih međusobnih funkcija intelektualnih sposobnosti. Gardner je na osnovi toga razradio teorijsku koncepciju u kojoj je ljudske sposobnosti podijelio u sedam vrsta i nazvao ih "sedam inteligencija" (Gardner 1983, prema Cvetković Lay, Sekulić Majurec 2008). To su:

1. verbalno-lingvistička inteligencija
2. logičko-matematička inteligencija
3. vizualno-spacijalna inteligencija
4. glazbeno-ritmička inteligencija
5. tjelesno-kinestetička inteligencija
6. intrapersonalna-inteligencija
7. interpersonalna-inteligencija

Prema Gardneru svaka osoba ima jedinstvenu mješavinu svih inteligencija. Pojedine se inteligencije javljaju različitim intenzitetom. Ako se kod nekog pojedinca neka od tih inteligencija javi u većem intenzitetu onda će taj pojedinac biti darovit u tom području. Verbalno-lingvistička inteligencija iskazuje se kroz bogat rječnik i brzu i laku manipulaciju verbalnim simbolima. To znači bogatstvo rječnika i sposobnost služenja riječima u usmenom i pismenom izražavanju. Djeca s izraženim sposobnostima u ovom području imaju bogatiji rječnik od rječnika svojih vršnjaka te su sposobna prepričati cjelovitu priču ili događaj s brojnim detaljima. Logičko-matematička inteligencija uključuje vještine apstraktnog mišljenja i rješavanja

problema. Izraženu sposobnost u ovom području imaju djeca koja će prije, brže i lakše od ostale djece manipulirati apstraktnim pojmovima, količinama i brojevima. Vizualno-spacijalna inteligencija obuhvaća sposobnost snalaženja u prostoru te stvaranje i transformaciju prostornih predodžaba. Djeca s izraženim sposobnostima u ovom području s lakoćom mogu složiti teške slagalice te se lako snalaze i rješavaju probleme u prostoru. Glazbeno-ritmička inteligencija iskazuje se kroz smisao za ritam i glazbu. Djeca s izraženim sposobnostima u ovom području pjevaju bolje od ostale djece i kvalitetnije se ritmički i glazbeno izražavaju na njima dostupnim glazbenim instrumentima. Zapažaju najrazličitije zvukove u okolini, imaju sposobnost raspoznavanja ritma, dijelova melodije te određene teme u glazbi. Tjelesno-kinestetička inteligencija iskazuje se kroz sposobnost izvođenja i usklađivanja pokreta tijela. Dobar pokazatelj veće razvijenosti ove inteligencije u djece je izražajna reakcija pokretom na različite glazbene i verbalne poticaje, nevjerojatna okretnost i spretnost u pokretima te pri manipuliranju raznim predmetima (npr.loptom). Intrapersonalna inteligencija iskazuje se u boljem razumijevanju sebe i svojih potreba. Djeca s razvijenijom vrstom ove inteligencije imaju točnu spoznaju o sebi i izraženije razumijevanje svojih potreba, sposobnosti te osobina ličnosti. Interpersonalna inteligencija iskazuje se u boljem razumijevanju drugih ljudi i njihovih potreba. Djeca s izraženijom interpersonalnom inteligencijom osjetljiva su za potrebe i osjećaje drugih te se lakše uživljavaju u njihove osjećaje i više skrbe o drugima. Rado pomažu u rješavanju sukoba, dobro se slažu s drugom djecom te vrlo često bolje od druge djece prepoznaju emocije drugih na osnovi izraza lica (Cvetković Lay, Sekulić Majurec, 2008).

3.5. Osobine ličnosti

Daroviti pojedinci imaju i neke specifične osobine ličnosti koje im omogućuju da svoje razvijenije sposobnosti iskažu kroz značajno iznad prosječne rezultate u aktivnostima kojima se bave. Specifična motivacija za rad jedna je od osobina ličnosti koje pridonose iskazivanju darovitosti. Djeca koja iskazuju motivaciju primjenjivu darovitoj djeci rano iskazuju specifične interese za neko područje. Pokazuju veliki interes i neiscrpu znatiželju, veliki entuzijazam u radu i veliku želju i volju kako bi zadovoljili svoje specifične interese. Takva djeca iskazuju veliku usmjerenost cilju za vrijeme rada na zadatku koji je predmetom njihovih interesa.

Rade uporno, koncentrirano i marljivo s jasno izraženom potrebom za postignućem te željom da ostvare cilj koji su postavili (Cvetković Lay, Sekulić Majurec 2008). Opće su osobine ličnosti darovite djece: „pozitivna slika o sebi, samopoštovanje, samopouzdanje, postavljanje visokih ciljeva, odsutnost straha od kritike, osjećaj vlastite vrijednosti i postavljanje visokih standarda vlastitog rada“ (Čudina-Obradović, 1990:34 prema Cvetković Lay, Sekulić Majurec 2008). Darovita djeca zbog uspjeha koji doživljavaju, zadovoljavajući svoju znatiželju počinju sebi postavljati sve složenije i zahtjevnije ciljeve u aktivnostima, a kada ih uspješno izvrše dobivaju osjećaj vlastite vrijednosti. Zahvaljujući tome takva djeca iskazuju veće samopouzdanje i samopoštovanje, češće se javljaju kao inicijatori i organizatori nekih aktivnosti u vrtiću te se češće javljaju za izvršavanje težih i složenijih zadataka koje samoinicijativno traže. Ponašanje darovite djece povezano je s njihovim specifičnim interesima i motivacijom za rad. Darovita djeca za ono čime se bave motivirana su iznutra, ona to ne rade zbog nagrada i priznanja nego zbog zadovoljstva koje doživljavaju u radu (Cvetković Lay, Sekulić Majurec 2008). Prema Miri Čudini Obradović (1991) bitne karakteristike nadarenih osoba su pozitivna samopercepcija, nezavisnost i jaka motivacija (perzistencija). Pozitivna slika o sebi predstavlja osnovu osjećaja vlastite vrijednosti, samopoštovanja te očekivanja uspjeha i rezultata iz aktivnosti u kojima pojedinac sudjeluje. Ona je osnova za postavljanje visokih ciljeva te je neophodna za postizanje visokih rezultata. Nezavisnost uključuje nekonformizam u mišljenju i ponašanju te socijalnu nezavisnost koja uključuje odsutnost potrebe za društvom i podrškom i aktivno traženje izoliranosti. Istraživanja nezavisnosti odvijaju se u dva pravca: istraživanja kognitivnog stila ovisnost-neovisnost i istraživanja doživljaja izvora utjecaja. Kognitivni stil ovisnosti nasuprot neovisnosti o polju karakterističan je stil intelektualnog funkcioniranja. On pokazuje koliko se pojedinac tijekom svog razvoja izdvojio iz okoline. Pojedinac izraženog N-stila (neovisnost o polju) ima snažan osjećaj odvojenosti od okoline. On jasno postavlja jasne granice između sebe svojih potreba i vrijednosti i okoline, njezinih potreba i vrijednosti. Takvom pojedincu to omogućuje da ga okolina doživljava nezavisnim, da on organizira okolinu te da nametne vlastitu organizaciju. Takvi su pojedinci u socijalnim odnosima manje podložni mišljenju drugih te ih okolina doživljava kao nezainteresirane i hladne. Pojedinci izraženog O-stila (ovisnost o polju) u percepciji okoline ovisni su o polju. Oni ne osjećaju jasne granice između sebe i okoline te se osjećaju uživljeni u

okolinu. Takve pojedince zanima što okolina radi i misli o njima. Ljudi ih uočavaju kao tople i suosjećajne (Čudina-Obradović, 1991). U istraživanjima se pokazalo da je među nadarenim pojedincima više zastupljen N-stil koji je više izražen kod uspješnih nego kod neuspješnih nadarenih pojedinaca (Franks, Dolan 1982 prema Čudina-Obradović 1990). Kao drugi oblik izražavanja nezavisnosti Čudina-Obradović (1991) ističe doživljaj izvora utjecaja odnosno osjećaj pojedinca da je ono što mu se događa pod njegovim utjecajem (unutarnji izvor) ili izvan njegovog utjecaja (vanjski izvor). Pojedinci koji sebe doživljavaju kao izvor utjecaja osjećaju se odgovornim za svoje postupke i postignute rezultate. Oni preuzimaju inicijativu te su motivirani za aktivnost. Nasuprot tome, pojedinci koji imaju doživljaj vanjskog izvora utjecaja na svoje ponašanje, osjećaju se nemoćnima, a rezultate pripisuju sreći ili sudbini (Čudina-Obradović 1991). Kod nadarenih pojedinaca češće je zastupljen osjećaj unutarnjeg izvora utjecaja (Franks, Dolan, 1982 prema Čudina-Obradović 1991). Treću skupinu bitnih karakteristika kod nadarenih pojedinaca čini skup motivacijskih osobina koje nazivamo perzistencija (intrinzična motivacija). Karakteristike vanjskog ponašanja nadarenih pojedinaca su upornost, marljivost, spremnost da duga vremenska razdoblja posvete isključivo radu te ustrajanje u aktivnosti i nakon ponovljenih neuspjeha. Uz perzistenciju u skupinu osobina motivacije ubrajaju se visoki stupanj energije (fizičke i psihičke), snaga, izdržljivost te različiti stupnjevi interesa za neki problem kojim se pojedinac bavi. To uključuje znatiželju, ljubav, interes, predanost zadatku entuzijazam te fasciniranost (Čudina-Obradović, 1991). Čudina-Obradović (1991) navodi kako postoje dva izvora podataka koje pojedinac ima na raspolaganju za izgradnju slike o sebi: percepciju vlastitog postignutog rezultata (otvorio je kutiju) te izjave drugih o njegovoj uspješnosti (vidiš kako si ti pametan) Izjava „Vidiš kako si ti pametan“ ide direktno u intelektualnu sliku pojedinca te mu donosi osjećaj ponosa jer je slika pozitivna. Na taj način osjećaj kompetentnosti raste, a manjka osjećaj samoutjecajnosti. Takve informacije dovode pojedinca do površne, vanjske motiviranosti. Pojedinac tada nastoji postići ugodan osjećaj koji proizlazi iz pozitivne slike o sebi na način u kojem nastoji udovoljiti pohvalitelja. Tada dolazi do zaostajanja unutarnjeg zadovoljstva samoutjecajnosti te se postupno razvija ovisnost motivacije o pohvalama i nagradama udijeljenim od strane okoline. Nasuprot tome informacije o vlastitom uspjehu koje je dijete ostvarilo svojim zalaganjem i zato što je to samo željelo postići, kombinirat će se s osjećajem kompetentnosti u snažnu intrinzičnu motivaciju. Velika perzistencija te dugotrajno

ustrajanje u aktivnosti koja je potaknuta unutarnjom motivacijom proizlazi iz toga što samopouzdanje koje je posljedica uspješne aktivnosti, postaje izvor poticaja za novu aktivnost. Motivacijske osobine kod nadarenih pojedinaca su posljedica neprestanog povećanja osjećaja vlastite vrijednosti koji proizlazi iz osjećaja “ja mogu“ a taj osjećaj proizlazi iz postignutog rezultata (Čudina-Obradović, 1991).

3.6. Specifičnosti u ponašanju darovita djeteta

Darovita djeca su različita. Njihove socijalne i emocionalne potrebe i karakteristike mnogo su bliže njihovoj stvarnoj starosnoj dobi nego mentalnoj zrelosti i razvijenim sposobnostima. Iako nas predškolska djeca začuđuju svojom bistrinom, načinom razmišljanja, zapažanjima, znanjem i dalje se u nizu situacija ponašaju poput djece i spremna su na mnoge „nepodopštine“ (Cvetković Lay 2002). Neke od negativnih strana darovitosti koje se javljaju već u predškolskoj dobi su: moguća znatna razlika između pojedinih aspekata razvoja (npr. motorne i intelektualne razvijenosti) što može frustrirati i dijete i okolinu, moguća dosada koja proizlazi iz prejednostavnih aktivnosti u vrtiću ili kod kuće, različiti oblici nediscipline kao reakcija na dosadu te različiti oblici nediscipline kao posljedica velike znatiželje (Čudina Obradović, 1991, 94). Neka nezgodna ponašanja darovite djece javljaju se zbog nezadovoljenih odgojno-obrazovnih potreba. Među njima su agresivnost, dosada, frustriranost i pretjerana osjetljivost te monopoliziranje odraslih. Iskazivanje agresivnosti ili nezainteresiranosti za rad i dosada su najčešći problemi u ponašanju darovite djece. Najčešće se pojavljuju zbog nedovoljno izazovnog okruženja, zahtjeva da dijete uči ono što zna, odbačenosti darovitog djeteta od strane druge djece u skupini. Tu djecu sposobnosti i znanje darovitog djeteta čine inferiornima (Cvetković Lay, Sekulić Majurec, 2008).

Jedan od uzroka agresivnosti darovitog djeteta je njegova netolerantnost prema manje sposobnoj djeci s kojom ne može podijeliti svoje interese te koja ne prihvaćaju njegove zamisli. Darovita djeca rano postaju osjetljiva za tuđe osjećaje koje jako dobro prepoznaju pa brzo opažaju da ih njihova okolina odbacuje, na što reagiraju agresijom ili povlačenjem u sebe. Kao posljedica visokih ciljeva koje si je dijete postavilo i nemogućnosti njihova ostvarenja (npr. zbog nedovoljno razvijene fine motorike ili zbog neodgovarajućih uvjeta odgoja i obrazovanja) kod darovite djece javlja se frustriranost i pretjerana osjetljivost. Javljanju ovakva ponašanja pridonosi

osjećaj nezadovoljstva te djece koji se javlja ako ono što rade nije savršeno. Ako se darovitoj djeci ne dopusti da uče ono što žele te im se onemogućiti da zadovolje specifične interese, neka od njih stječu negativne stavove prema vrtiću i školi. “Monopoliziranje” odraslih kod darovite djece javlja se iz razloga što su takva djeca često sklona zaokupiti odrasle više od ostale djece. Ona su u velikoj mjeri upućena na odrasle u traženju odgovora na svoja brojna pitanja te traže veliku količinu pozornosti. Takve su situacije česte u vrtićima te zbog “monopoliziranja” odgajatelja ostala djeca mogu odbaciti darovito dijete (Cvetković Lay, Sekulić Majurec, 2008). Djeci je potrebna ljubav, poštovanje i stalno vođenje. Kako bi roditelji što uspješnije disciplinirali svoje darovito dijete ne smiju isticati njegovo neprihvatljivo ponašanje te ga istodobno podsjećati na to da je darovito („Ti si tako pametan, trebao bi bolje znati neke stvari“). Povezivanje neprihvatljiva ponašanja s darovitošću samo stimulira negativne osjećaje kod darovitog djeteta. Važno je da roditelji darovita djeteta budu iskreni te da odgovaraju na otvoren i iskren način na sva djetetova pitanja. Darovita djeca su pravi stručnjaci u iskušavanju dosljednosti odraslih, zato je važno da roditelji postavljaju ograničenja. Darovitoj djeci treba postavljati manje pravila, ali kada ih prekrše roditelji trebaju biti dosljedni u provođenju dogovorenih posljedica. Potpuni nedostatak reda i pravila dovodi do zbrke i nesigurnosti. Disciplina je nužna za skladan obiteljski život i treba jednako vrijediti za svu djecu jer darovitost nije izgovor za neprihvatljivo ponašanje. Disciplina je dio temelja na kojem se grade sigurnost, samopoštovanje te dobre radne navike djeteta (Cvetković Lay 2002).

3.7. Odnos darovita djeteta s okolinom

Mnoga darovita djeca su vrlo intuitivna. Ona brzo mogu osjetiti prihvaća li ih okolina, podržava te potiče li ih da razviju svoje kvalitete. Ovisno o tome, takva djeca teško proživljavaju negativne osjećaje, neprihvaćanja, odbačenost ili etiketiranje. S obzirom da su po prirodi skloni maštanju te rano prepoznaju da su drugačiji od svojih vršnjaka, mogu se početi povlačiti u sebe. Njihovo povlačenje u vlastiti svijet može dovesti do odbijanja suradnje s ostalom djecom i odraslima u realnom svijetu. Socioemocionalni razvoj darovitih u velikom je nesrazmjeru s njihovim intelektualnim razvojem pa je stoga važno kod takve djece poticati socioemocionalni aspekt razvoja od strane roditelja i društvene zajednice (vrtić, škola) (Bakoš, Kovačić, 2013).

Darovito dijete ima potrebu druženja sa svojim vršnjacima iste kronološke dobi. Od svojih vršnjaka razlikuju se samo u onom području u kojemu pokazuju darovitost. Daroviti imaju potrebu da ih ostala djeca prihvaćaju. Zbog svoje znatiželje, fleksibilnosti, originalnih ideja, stalne potrage za izazovima i zadacima, želje za raznim postignućima brzo počinju smetati većini (Bakoš, Kovačić, 2013).

Druga djeca mogu darovite početi smatrati napornima, ulizicama, hvalisavcima, previše dominantnima ili pak nepristojnima. Sve to može dovesti do toga da daroviti budu odbačeni od strane ostale djece jer se "ne znaju igrati" ili zato što su "štreberi". Neprihvatanje i zadirkivanje od strane vršnjaka može uzrokovati emocionalne teškoće darovitih koje se mogu očitovati kao potištenost, osjećaj nevoljenosti, osamljenost ili nedostatak prijatelja. S druge strane darovita djeca mogu odbijati manje sposobne vršnjake jer im je naporno raditi s onima koji rade sporo ili loše (Bakoš, Kovačić, 2013).

Darovitu djecu ponekad frustrira kada drugi ne priznaju originalnost njihovih ideja te znaju biti netolerantni prema neozbiljnostima svojih vršnjaka. Darovita djeca često osjećaju unutarnji sukob između svoje potrebe za uspjehom i potrebe da pripadaju društvu svojih vršnjaka. Neka darovita djeca sklonija su društvu starijih, odraslih ili sličnih sebi jer nikada u svojim vršnjacima ne pronađu ravnopravne prijatelje (Bakoš, Kovačić, 2013).

3.8. Darovita djeca i obitelj

„Opća pravila koja karakteriziraju obiteljske sredine natprosječno darovite djece: Darovita djeca zauzimaju “poseban položaj” u obitelji, oni su često:

1. Prvorođenci ili jedinci.
2. Darovita djeca odrastaju u “obogaćenom” okruženju.
3. Njihove su obitelji usmjerene na djecu: roditelji usmjeravaju gotovo svu svoju energiju na to kako bi djeci osigurala ranu izobrazbu u području u kojemu očituju svoj talent.
4. Njihovi roditelji postavljaju visoke standarde i imaju visoka očekivanja za postignuća u području darovitosti djeteta. Kada se roditelji previše angažiraju te kada vole uspjehe svoje djece više nego samu djecu, darovita djeca su u opasnosti od odustajanja zbog prevelikih očekivanja.

5. Roditelji potiču samostalnost djeteta.
6. Obiteljske sredine koje najviše pridonose razvoju darovitosti predstavljaju kombinaciju visokih očekivanja i poticaja na jednoj strani te njegu i emocionalnu podršku na drugoj strani“ (Winner, 2005).

Darovitoj djeci potrebni su poticajni uvjeti u roditeljskom domu. To znači da je darovitom djetetu potreba obogaćena sredina koja mu pruža izazove te podiže standarde njegove uspješnosti. Razvoj svakog pa i darovitog djeteta zahtjeva prostor kojeg stvaraju nenametljivi i fleksibilni roditelji. Ako su obiteljska toplina i skrb dopunjeni pravilnim poticajima i očekivanjima onda to pozitivno utječe na razvoj darovitog djeteta (Juričić, 2013).

Između roditelja i djece postoji nasljedna genetska povezanost koja se očituje u nasljeđivanju nekih fizičkih osobina, ali i u nasljeđivanju sposobnosti te nekih osobina ličnosti. Dijete rođenjem na svijet donosi tek potencijal. Mogućnost da se njegove sposobnosti razviju do određenog stupnja ne ovisi samo o nasljednim osobinama već i o mnogim vanjskim čimbenicima i utjecaju okoline tijekom odrastanja. Pozitivna slika o sebi jedna je od najvažnijih osobina darovitih pojedinaca, a na njeno formiranje veliki utjecaj imaju roditelji. Dijete kojemu su roditelji pomogli da razvije vjeru u sebe s time razvija i viša očekivanja od sebe. Kvaliteta roditeljskog bavljenja djecom presudna je za razvoj darovita djeteta. Da bi doprinuo poticanju darovitosti kod svoga djeteta, nije bitno da roditelj provodi puno vremena s njime već je bitnije kako ga provodi. Za kvalitetno roditeljsko bavljenje darovitom djecom važno je roditeljevo prepoznavanje ranih znakova darovitosti, njihova svijest o darovitosti i spremnost da odgovore na specifične odgojne zahtjeve. Roditelji uspješnije potiču darovitost svoga djeteta ako mu dopuštaju više neovisnosti te traže od njega više samostalnosti u radu (Majurec, 1995).

„Kako bi roditelji stvorili poticajnu okolinu za učenje i razvoj darovita djeteta nužno je da pokazuju:

1. emocionalnu toplinu i samopouzdanje
2. pozitivne stavove prema učenju, obrazovanju, znanju
3. visoka očekivanja od sebe i svoje djece
4. interes za uspjeh djeteta (prate razvoj i rezultate, pokazuju poštovanje za trud i uspjeh djeteta, ohrabruju, ispravljaju, nude pomoć)

5. primjenjuju demokratske, ali jasne metode discipliniranja (zahtjevi su u obliku logičnih objašnjenja, dosljedni u traženju da se zahtjevi poštuju, mjere discipliniranja su blage, nikad fizičko kažnjavanje)“ (Čudina-Obradović, 1991, 79).

Najčešće darovita djeca u svojim obiteljima su ili prvorodenci ili jedinci. Uspoređujući djecu koja se rode u obiteljima u kojima već postoje braća i sestre, prvorodenci i jedinci u prvim godinama svoga života od odraslih osoba primaju više poticaja dok kasnije rođena djeca više vremena provode u društvu ostale djece.

Razvoju darovitosti vodi veća stimulacija koja dolazi od odraslih osoba. Obrazovani roditelji imaju više sredstava i mogućnosti za stvaranjem obogaćene okoline. No, roditelji darovite djece ne moraju biti obrazovani. Darovitost se može iskazati i u obiteljima koje nemaju mnogo novaca sve dok te obitelji cijene obrazovanje. Mnoge siromašne i neobrazovane obitelji cijene obrazovanje i postizanje uspjeha. Nasuprot tome mnoge bogate i obrazovane obitelji ne ulažu mnogo u obrazovanje svoje djece niti im osiguravaju poticajnu okolinu već većinu vremena provode pred televizijom ili u trgovačkim centrima. Obitelji koje potiču razvoj darovitog djeteta provode dosta vremena potičući dijete, ali to ne znači da oni stvaraju njihovu darovitost. Roditelji kod djece primjećuju znakove darovitosti i odgovaraju posvećivanjem djetetu u razvoju njegove darovitosti. Visoka postignuća darovite djece u određenom području često mogu biti povezana s visokim standardima koje pred njih postavljaju odrasli. Ekstremno forsiranje i dominacija od strane odrasle osobe darovitu djecu vode do toga da se odvoje od talenata (Winner, 2005).

Mnoga djeca manipuliraju svojim roditeljima, a darovita djeca često su u tome daleko vještija od ostale djece. Darovito dijete u stanju je da opravdanje zbog zabranjena ponašanja učini takvim da to zvuči potpuno prihvatljivo. Takva djeca nauče se manipuliranju jednostavno promatrajući svoje roditelje. Kako ne bi došlo do manipuliranja u odnosu roditelj-darovito dijete važno je da riječi i djela odraslih budu dosljedni. Od iznimne je važnosti i kakve poruke njihova djela šalju. Djela roditelja moraju slijediti iste norme koje oni zahtjevaju od svoje djece (Webb, Amend i sur., 2010).

4. PREPOZNAVANJE I IDENTIFIKACIJA DAROVITIH

Razvoj nadarenosti kod darovitih pojedinaca nemoguć je bez sustavne, organizirane i vrlo intenzivne brige okoline. Uočavanje znakova sposobnosti najznačajnija je početna faza za razvoj nadarenih, a tu razlikujemo nekoliko stupnjeva angažiranosti okoline koji imaju različite utjecaje na razvoj nadarenih pojedinaca.

1. Opažanje znakova nadarenosti kreće od roditelja koji su zainteresirani za razvoj djeteta te uočavaju znakove razvijenijih sposobnosti već u ranoj dobi. Oni kod svog djeteta mogu opaziti da naročito živahno reagira na neke određene stvari u okolini kao što su zvuk, boja, oblik, socijalne situacije. Zapažanja roditelja djelovati će na njihov odnos prema djetetu te će njihova očekivanja razvojnih rezultata biti viša, što će na razvoj djelovati poticajno.
2. Prepoznavanje znakova nadarenosti označuje prevođenje znakova mogućih visokih sposobnosti u signale za akciju. Roditelji visoko postavljaju očekivanja od djetetovih razvojnih mogućnosti te biraju situacije koje će najpovoljnije djelovati na razvoj učenih sposobnosti. Najčešći oblik reagiranja okoline na prepoznavanje znakova nadarenosti je organiziranje složenih obrazovnih situacija u skladu s mogućnostima djeteta.
3. Identifikacija označuje stručno utvrđivanje o tome jesu li opaženi i prepoznati signali doista znakovi nadarenosti te hoće li dijete zaista imati koristi od sustavnog programa ili bi takav program mogao biti neprimjeren dječjim sposobnostima.
4. Označavanje ili etiketiranje je popratna posljedica identifikacije jer njome utvrđena karakteristika (nadaren ili nenadaren) svrstava pojedinca u kategoriju stereotipnih karakteristika (Čudina- Obradović 1991).

„Identifikacija darovite djece usmjerena je ka pravilnom uočavanju i utvrđivanju mogućnosti djeteta kako bi se primjereno zadovoljile njegove posebne odgojno-obrazovane potrebe kroz posebno planirane odgojno- obrazovne postupke“ (Cvetković Lay, 2010, 88).

Identifikacija je uvijek povezana s odlukom o uključivanju ili neuključivanju pojedinca u neki program. Metode identifikacije moraju biti povezane sa sadržajem programa. Neadekvatni mjerni instrumenti, neprimjeren način ili vrijeme

identifikacije te neprepoznatljivost pojedinih kategorija djece neki su od uzroka koji pridonose da neka djeca koja bi imala velike mogućnosti razvoja ostanu neprimijećena (Čudina-Obradović, 1991).

Postupci u procesu otkrivanja i identifikacije darovitih mogu se klasificirati u dvije skupine metoda: metode procjenjivanja i metode testiranja. Osnovna značajka svih metoda procjenjivanja je da se pomoću njih izravno utvrđuju određene osobine, a instrument tog određivanja je čovjek. Postoje dva oblika procjene: procjenjivanje razvijenosti odgovarajućih osobina pojedinca kao što su sposobnosti, crte ličnosti, interesi te motivacija i procjenjivanje vrijednosti duhovnih i materijalnih proizvoda pojedinca (znanstveni rad, glazbena interpretacija, pjesma, slika i slično). Osnovna značajka svih metoda testiranja je uporaba standardiziranih mjernih instrumenata s poznatim metrijskim osobinama koje primjenjuju osposobljeni stručnjaci. Instrumenti posjeduju norme koje omogućuju da se određenog pojedinca na temelju individualnog rezultata smjesti na određeno mjesto neke mjerne ljestvice (npr. skala s postocima). Time se utvrđuje kolika je proporcija njegove populacije iznad odnosno ispod njega po rezultatima dobivenim dijagnostičkim sredstvom (Koren, 2002).

Mjerenje osobina darovitih pojedinaca je oblik identifikacije koji pretpostavlja primjenu standardiziranih mjernih instrumenata s poznatim metrijskim značajkama. U uporabi se koristi više skupina instrumenata većinom testova. Najstariji i najučestaliji su testovi opće mentalne razvijenosti. Njima se dijagnosticira inteligencija određenog pojedinca. Za mjerenje osobina darovitih pojedinaca koristi se i niz testova tzv. posebnih sposobnosti npr. testovi za ispitivanje verbalnih, prostornih, perceptivnih, mehaničkih, računskih sposobnosti, testovi za ispitivanje senzornih i psihomotornih sposobnosti, testovi za utvrđivanje specifičnih sposobnosti za različita umjetnička područja- glazba, likovno stvaralaštvo. Uz testove sposobnosti u uporabi su i mnogobrojni testovi i upitnici za utvrđivanje osobina ličnosti primjerice testovi interesa, upitnici za utvrđivanje crta temperamenta i karaktera. Navedeni oblici identifikacije darovitih imaju svoje prednosti, ali i određene nedostatke. Zbog toga je najbolje u identifikacijskom postupku kombinirati više metoda i postupaka. U identifikacijskom postupku tijekom predškolske i školske dobi najviše se koristi sekvencijalni model koji polazi od cijele populacije. Na konkretnim programima specijaliziranih sadržaja izdvajaju se skupine od većih grupa

preko manjih pa do pojedinaca u skladu s razinom njihovih realnih sposobnosti (Koren, 2002).

Nužnost prepoznavanja znakova i identifikacija nadarenosti u što ranijoj dobi temeljni je uvjet ispravnog stava okoline koja će omogućiti razvoj nadarenosti pojedinca. Iz identifikacije naročito u ranoj dobi mogu proizaći određene opasnosti, a one su izvor otpora prema svim postupcima obilježavanja i izdvajanja nadarene djece. Forsiranje i etiketiranje su dvije mogućnosti negativnog utjecaja identifikacije (Čudina-Obradović, 1991).

Roditelji darovita djeteta u njegov život mogu unijeti svoju motivaciju, svoju želju za uspjehom, svoje kriterije za uspjeh djeteta te na taj način postati nametljivi. Odlučujući umjesto djece oduzimaju im inicijativu te mogućnost da dožive ponos zbog uspjeha. Takvi postupci roditelja čine djecu ovisnima o drugima. Sve to dovodi do narušavanja skladnog odnosa između roditelja i djeteta kao aktivnog sudionika u tim iskustvima. Na taj način dolazi do forsiranja koje može poprimiti različite oblike. U svim oblicima forsiranja tri su bitna elementa: neusklađenost s dječjim mogućnostima, nefleksibilnost s dječjim interesima ili brzinom napredovanja i neusklađenost s dječjom inicijativom. Prirodno učenje uključuje spontanost, interes i otkriće, a forsiranje sadrži elemente prisile, nametnutosti, uvježbavanja. Zbog nerealističnih roditeljskih očekivanja i razočaranja dolazi do poremećaja odnosa između roditelja i djeteta što kod djeteta izaziva krivnju strah i odbojnost prema nametnutoj aktivnosti. U osnovi forsiranja je motivacija roditelja te primjena metoda koje ne potiču prirodni razvoj vlastite motivacije djeteta. Sve metode koje dovode do dugotrajnog konflikta te narušavanja odnosa između članova obitelji smatraju se forsiranjem (Čudina-Obradović, 1991).

Etiketu nadaren dobiva dijete koje je identificirano kao nadarena osoba. Pozitivne karakteristike nadarenih nisu uvijek prihvaćane i odobravane od strane okoline. Društvo cijeni i treba nadarene, ali ih često ne razumije i doživljava ih kao teret. Etiketa nadaren koju pojedinac dobiva može utjecati na promjenu njegovog stava prema okolini kao i prema samome sebi. Identifikacijom nadarenog djeteta mogu nastati promjene u obiteljskim ulogama jer se gube jasne granice između uloge roditelja i uloge djeteta. Teškoće u postavljanju granica proizlaze iz toga što je dijete u određenim područjima vrlo zrelo te mu to omogućuje da preuzme autoritativnu

ulogu „trećeg roditelja“. Tada može doći do pojave adultizacije: odrasli imaju teškoće pri tome hoće li nadareno dijete tretirati kao dijete ili kao odraslog. Roditelji darovite djece često imaju osjećaj prevelike odgovornosti i straha jer za njih identifikacija znači poruku da im je naročita odgovornost i dužnost da razviju dječji talent maksimalno. Braća identificiranog nadarenog djeteta automatski dobivaju etiketu nenadaren što kod njih može izazvati osjećaj manje vrijednosti. Velika briga i aktivnosti usmjerene na razvoj nadarenog djeteta kod nenadarene braće izazivaju osjećaj zapostavljenosti i ljubomore što može rezultirati narušavanjem odnosa između roditelja, nadarene djece i njihove braće (Čudina-Obradović, 1991).

Članovi odgojno-obrazovne ustanove koji su neposredno angažirani s darovitim djetetom također mogu osjećati potrebu za promjenom rada, programa ili odnosa. Roditelji etiketirane darovite djece mogu promijeniti stav prema odgojno-obrazovnoj ustanovi. Takvi roditelji mogu tražiti povećane zahtjeve ili mogu postati kritični prema radu ustanove. Odgojitelji i učitelji mogu osjećati otpor prema povećanim zahtjevima zbog rada s darovitima što se ponekad tumači kao negativan stav prema darovitoj djeci. Problemi unutar odgojno- obrazovne ustanove i u odnosima ustanove i društvene zajednice mogu biti manji ili čak ne postojati ako njeni članovi mogu i žele pružiti programe i oblike brige za darovitu djecu. Etiketiranje darovite djece može rezultirati padom pozitivne slike o sebi, gubitkom samopouzdanja i sigurnosti. Do ovoga dolazi zbog povećanih očekivanja društva i samog djeteta da u svemu bude najbolje i da nikada ne pogriješi (Čudina- Obradović, 1991).

Najčešće pogreške u prepoznavanju darovite djece javljaju se zbog precjenjivanja ili podcjenjivanja nekih njihovih osobina. One se obično vežu uz obiteljski status djeteta, ponašanje djeteta, znanje djeteta i tjelesni izgled djeteta. Pri prepoznavanju darovite djece odgojitelji i učitelji najčešće precjenjuju djecu iz obitelji s visokim socio-ekonomskim i obrazovanim statusom te djecu roditelja s većim roditeljskim ambicijama, a podcjenjuju djecu iz obitelji s niskim socio-ekonomskim i obrazovanim statusom te djecu iz obitelji sa skromnijim roditeljskim ambicijama. Među djecom koja su kod svojih odgojitelja i učitelja pogrešno prepoznata kao darovita najčešće su ona koja dolaze iz obitelji koji žive u boljim socio-ekonomskim uvjetima i čiji su roditelji obrazovaniji. Ovo se može obrazložiti činjenicom da su socio-ekonomski i obrazovni status obitelji često povezani s okruženjem u kojem dijete živi te ranim iskustvom i poticajima koje mu takvo okruženje pruža. Obitelji s

većim roditeljskim ambicijama postavljaju svojoj djeci viša očekivanja i ciljeve u pogledu njihova obrazovanja, ponašanja, izgleda te zahvaljujući svojim boljim socijalnim okolnostima osiguravaju im bolju podršku za njihovo ostvarivanje. Upravo pod utjecajem roditeljskih ambicija i zalaganja takva djeca u ranoj dobi mogu početi pokazivati znakove rane darovitosti. Djecu koju su u djetinjstvu prisiljavalo da razvijaju svoju "darovitost" često izrastaju u nesretne ljude. Osnovna i lako uočljiva, ali često neprepoznata osobina darovite djece je ta da njih nikada ne treba podsjećati na obveze koje su predmet njihovih specifičnih interesa nego upravo suprotno treba ih podsjećati na sve ostale obveze i brinuti da nađu vremena za njih (Cvetković Lay, Sekulić Majurec, 2008).

Među osobinama ponašanja djeteta pri pogrešnom identificiranju darovite djece najčešće se precjenjuje poslušnu djecu, popularnu djecu te djecu s visokom motivacijom za postignuća, a podcjenjuje se djecu s lošim ponašanjem, stidljivu i povučenu djecu te djecu s niskom motivacijom za rad. Darovita djeca često nose karizmu koja ih čini popularnima i omiljenima među ostalom djecom, ali to ne mora biti pokazatelj njihove opće darovitosti. Mnoga darovita djeca među onom mirnom, povučenom i nenametljivom djecom ostaju neprepoznata. Darovitu djecu na rad pokreće specifična unutarnja motivacija. Takva djeca rade da bi zadovoljila sebe, a vanjski znakovi uspješnosti i priznanja ne znače onoliko koliko znače djeci koja rade samo zbog njih. To je osnovna razlika između darovite i druge djece. Darovito dijete iskazivati će veliku motivaciju za rad, ali ne boreći se za vanjsku nagradu (Cvetković Lay, Sekulić Majurec, 2008).

Pri procjeni darovitosti djeteta uključujući njihovo znanje često se precjenjuje djecu s velikim znanjem i većom obaviještenosti o raznim sadržajima, djecu koja imaju tečan govor i bogat rječnik te djecu koja rano čitaju, a podcjenjuje se djecu s manjim općim znanjem, djecu siromašna rječnika i djecu koja ne iskazuju zanimanje za rano čitanje. Veće znanje i veća obaviještenost darovite djece posljedica je njihovog zalaganja, želje za stjecanjem znanja, njihovih sposobnosti i specifičnih interesa. Važno je da odgojitelji i učitelji prepoznaju razliku između djeteta koje roditelji stalno potiču na učenje i djeteta koje samoinicijativno pita, ispituje te potiče odrasle da mu pomognu naći informacije koje ga interesiraju pritom ne dopuštajući da ga odrasli motiviraju na učenje (Cvetković Lay, Sekulić Majurec, 2008).

Pri tjelesnom izgledu kao darovitu djecu precjenjuje se djecu naprednijeg tjelesnog razvoja te privlačniju i ljepšu djecu, a podcjenjuje se tjelesno zaostalu djecu te djecu s teškoćama u razvoju. Darovita djeca tjelesno su razvijenija od svojih vršnjaka te lijepo građena, ali to nije pokazatelj njihove darovitosti jer tu postoje brojna odstupanja. Odgojitelji i učitelji među darovitu djecu nikada ne izdvajaju djecu s teškoćama u razvoju zbog posljedica predrasuda te sklonosti da osoba koja ima teškoće u jednom području razvoja bude diskvalificirana u svim područjima. Sve češće se među darovite pojedince ubrajaju i osobe s teškoćama u razvoju jer postojanje teškoće u jednom području ne isključuje mogućnost postojanja darovitosti u nekom drugom području (Cvetković Lay, Sekulić Majurec, 2008).

5. OSOBINE I NAČIN RADA ODGOJITELJA DAROVITE DJECE

Posao odgojitelja predškolske djece je da uz odgovarajuća specifična stručna znanja podrazumijeva posjedovanje niza odgojno poželjnih karakteristika ličnosti. Dobar odgoitelj mora biti emocionalna osoba uvijek spremna na fizičku bliskost, empatiju i razumijevanje. Mora se znati nositi s emocionalnim zahtjevima koje djeca imaju. Kompetentan odgojitelj mora biti siguran u sebe i svoje znanje, mora biti fleksibilan što znači da ga promjene dnevne rutine ne smiju uzrujavati već pred njega postavljati nove izazove. Od izuzetne je važnosti da kompetentan odgojitelj bude strpljiv, pozitivan i otvoren. Odgojitelj svojim ponašanjem treba biti pozitivan model djeci koja uče oponašajući ga. Kompetentan odgojitelj mora biti otvoren za nove spoznaje te uvijek spreman za stjecanjem novog znanja i usavršavanjem. Sve navedene karakteristike trebale bi imati utjecaj na stavove prema darovitoj djeci kao i na rad s darovitom djecom. Odgojitelj s pozitivnom slikom o sebi, fleksibilan u vlastitom radu, strpljiv, pozitivan i otvoren raspolagat će većim brojem poželjnih odgojnih postupaka za poticanje razvoja darovita djeteta. Takav odgojitelj imat će pozitivne stavove prema darovitoj djeci koja će mu predstavljati profesionalni izazov, a ne teret s kojim se ne može nositi (Sindik, 2010).

U širenju znanja odgojitelja o procesu učenja i razvoja darovite djece važno je da odgojitelji podjednako usmjere svoju pozornost na proces učenja kao i na njegove učinke te da shvate da rezultat naučenog ne ovisi samo o djetetu nego i o načinu rada odgojitelja. Za rad s darovitom djecom važno je da odgojitelj posjeduje dobre vještine vođenja razgovora, da postavlja pitanja, usmjerava, sluša i promatra darovito dijete (Cvetković Lay, Sekulić Majurec, 2008). Odgojitelj koji želi što uspješnije raditi s darovitom djecom mora biti otvoren za nove zamisli, mora biti svjestan nužnosti stalnog usavršavanja te mora težiti proširivanju i produbljivanju teorijskih i praktičnih znanja (Mesaroš, Valić, 2002).

5.1. Što i kako raditi s darovitom djecom u predškolskim ustanovama

Cjeloviti i organizirani sustav skrbi o darovitima čini nekoliko karika:

1. Rano otkrivanje i identificiranje darovitih
2. Pružanje odgojno-obrazovne podrške njihovu razvoju odgovarajućim programima uz njihovu sustavnu evaluaciju tijekom primjene
3. Odgovarajuća podrška njihovu profesionalnom razvoju i angažiranju

Osnovna načela rada s darovitom djecom predškolske dobi u vrtiću su individualizacija i diferencijacija. Darovito djetetu treba omogućiti individualizirani i diferencirani pristup odnosno treba osigurati ono što najbolje odgovara njegovim interesima, specifičnim potrebama, potencijalnim sposobnostima na stupnju razvoja na kojem se nalazi. Osigurati djetetu individualizirani i diferencirani odgoj i obrazovanje znači omogućiti mu da radi na način i sa sadržajima koji najbolje odgovaraju i najpoticajnije djeluju na njegov cjelokupan razvoj. Važno je ne izdvajati darovitu djecu iz redovitih odgojnih skupina nego u proces učenja uključiti svu djecu uvažavajući mogućnosti i potrebe svakog djeteta. Darovitoj djeci potreban je sadržajan i metodički raznolik program učenja. Program koji bi poticao razvoj darovitosti trebao bi biti fleksibilan, osnovan na višim misaonim procesima poput divergentnog mišljenja i zaključivanja te usmjeren na razvijanje kreativnosti. Takav program trebao bi omogućavati obogaćivanje programa prema potrebama djeteta te primjenu svih sredstava i sadržaja. Kako bi vrtić postao osnova za razvoj darovitosti potrebna je povoljna emocionalna klima što znači da se sva djeca moraju osjećati prihvaćenima. Prostor ne smije biti prevelik ni prenatrpan već raspodjeljen na manje kutije, a materijal mora biti raznolik primjeren djeci. U takvom vrtiću odgojitelj mora podupirati samostalne poduhvate djece, poticati kreativnost kod djece te poticati djecu da postavljaju pitanja i sama traže odgovore. Kako bi potaknuo razvoj darovitog djeteta odgojitelj mora uvažavati specifične dječje interese, omogućiti djetetu da uči ono što ga zanima na način koji mu odgovara. Odgojitelj ne smije podcjenjivati darovito dijete nego mu pripremiti složenije aktivnosti, mora ustrajati na neovisnosti i ustrajnosti u radu, mora ohrabrivati kreativno mišljenje djece te ne smije očekivati od djeteta da sve zna. Darovito djetetu potrebno je pružiti poticajne zadatke koji će istodobno biti

zanimljivi i poučni iz kojih će dijete naučiti nešto novo. Darovito dijete odgojitelj ne bi smio sputavati, ali niti previše isticati. Preveliko isticanje darovita djeteta može kod druge djece potaknuti ljubomoru ili osjećaj manje vrijednosti (Crljen, Polić 2006).

5.2. Igre i aktivnosti za darovitu djecu

Djeca rane i predškolske dobi sklona su istraživanju, ispitivanju i otkrivanju. Sva darovita djeca uče na temelju svog istraživačkog iskustva. Uloga odgojitelja je da nauči dijete da se koristi svim svojim osjetilima u istraživanju svijeta koji ga okružuje te da potiče dijete da koristi razne izvore znanja i da samostalno dolazi do potrebnih informacija (Crljen, Polić 2006).

Darovito dijete treba uz pomoć svojih odgojitelja i roditelja naučiti kako će i gdje doći do odgovora i informacija koje ga interesiraju, a da se pritom koristi svim raspoloživim izvorima (muzeji, knjižnice, računalno) (Crljen, Polić, 2006).

Igre za poticanje kreativnog mišljenja:

- „Što bi se dogodilo da..“ Ova se igra može igrati u nekoliko varijanti, ovisno o kreativnosti djece i odgojitelja. Dijete izmišlja moguće ideje na nastavak pitanja. „Što bi se dogodilo da: stanu svi satovi na svijetu, novac raste na drveću ili da ljudi mogu disati pod vodom?“

U sljedećoj varijanti ove igre dijete može biti subjekt nekih nevjerojatnih zbivanja i predvidjeti što bi se tada moglo dogoditi. Tada odgojitelj može reći: „Zamisli da mašta postane stvarnost i da ti se ostvare sve želje. Što bi ti da...imaš leteći tepih?

...imaš moć upravljanja životinjama, pticama, kukcima, ribama?

...ima moć da vječno ostaneš mlad i da sve što dodirneš ostane mlado?“

- Neobične životinje i biljke

Prema uputi odgojitelja, dijete je znanstvenik koji smišlja i pronalazi nove vrste životinja ili biljaka. One najčešće nastaju križanjem dviju poznatih životinja ili biljaka. Dijete izmišlja svoje nove životinje, opisuje ih, objašnjava od kojih su životinja nastale te ih može nacrtati.

- Neobične situacije ili obrni okreni

U ovoj igri dijete izmišlja te opisuje neobične situacije npr. sandučić baca pisma van, beba hrani svoju majku, pas vodi dječaka na uzici. Također dijete može nacrtati neke svoje smiješne obrnute situacije.

- Kako koristiti stare i odbačene predmete?

U ovoj igri djeca smišljaju kako mogu koristiti stare i odbačene predmete poput stare konzerve ili starih cipela.

- „Kako je slon dobio surlu?“ – u ovoj igri djeca smišljaju što više priča na zadanu temu (Cvetković Lay, Sekulić Majurec, 2008).

Igre za razvijanje kreativnog izražavanja pokretom

U ovakvim igrama dijete ima mogućnost izražavanja trenutačnih osjećaja, uživljanja u igru uloga, iskazivanja sposobnosti kroz kreativni pokret te iskazivanja originalnosti ideja u rješavanju problema. Prije uvođenja djece u igru treba stvoriti ozračje uzajamnog povjerenja u skupini te je važno da odgojitelj djeci prethodno objasni da je igra usmjerena na zabavu, da možemo gledati i pomoći u određenom trenutku, ali da za vrijeme igre nije potrebno ništa govoriti. Nakon što odgojitelj djeci objasni da je pantomima komunikacija bez riječi, pokazivanje bez govorenja, djeca redom izvlače kartice. Situacije mogu biti napisane ili nacrtane na karticama.

- Igra „Učini to“

Dijete drugima predočava pokretom određene situacije npr: beri cvijeće, vozi motocikl, hvataj leptire po livadi, hodaj po zategnutom užetu, budi robot.

- Igra „Pokaži to“

U ovoj igri predstavljaju se uglavnom poznate situacije, koje djeca mogu pokazati samo pokretom npr. pokaži kako: hodaš s lijevom nogom u teškom gipsu, misliš da te netko slijedi, hodaš bos po gustom blatu, nisi spavao 24 sata.

- Igra „Budi kao“

U ovoj igri djeca se mogu uživjeti u različite situacije i tako iskazati svoju kreativnost. Te su situacije npr. budi: stolica za ljuljanje, helikopter koji slijeće, avion koji uzlijeće, semafor, riba u akvariju, slovo S, C, I. Djeca

moraju što uvjerljivije glumiti situacije koje su im zadane (npr. biti ptica u zraku) (Cvetković Lay, Sekulić Majurec, 2008).

Igre za poticanje verbalnih sposobnosti djece

- Igra „Riječi na zadano slovo“

U ovoj igri djeca izgovaraju riječi koje npr. počinju slovima L, I, S ili T, a njima imenujemo životinje, hranu ili dijelove tijela.

- Igra „Riječ na glas/slovo“

U ovoj igri odgojitelj može djeci ponuditi kockice na kojima se sa svake strane nalaze dva određena slova te djeca smišljaju riječi koje u sebi sadrže ta slova. (npr. slova P i T, riječi patuljak, patak, pošta) (Cvetković Lay, Sekulić Majurec, 2008).

Darovito dijete u odnosu prema svojim vršnjacima ima razvijenije metakognitivno znanje i vještine što znači da prije ostale djece razvije specifične vještine koje mu olakšavaju učenje te postaju svjesna načina na koji brže i lakše uče. Zadaća je odgojitelja ponuditi darovitoj djeci različite aktivnosti kojima šire spoznaju i zadovoljavaju svoje interese. Također zadatak odgojitelja je da darovitom djetetu postavlja zadatke u skladu s njegovim sposobnostima. Odgojitelj bi trebao darovitom djetetu davati zadatke koji angažiraju sve njegove intelektualne sposobnosti i vještine. Programi i zadaci za darovite moraju biti osmišljeni na način da omoguće djetetu kontrolu vlastite uspješnosti i samostalan rad. Dobar program za darovite mora biti osmišljen i na način da razvija dječje kreativno mišljenje, ohrabruje i potiče dijete da misli kreativno. Važno je da odgojitelji uoče područje u kojemu dijete iskazuje svoju darovitost te da mu pruži odgovarajuću podršku. Ako dijete iskaže darovitost u jednom području, ne mora značiti da će imati natprosječne rezultate u svim aktivnostima. Kako bi zadovoljio potrebe darovitog djeteta, a da pritom ne ugrozi zadovoljenje potreba ostale djece, odgojitelj mora koristiti individualizirani način rada. Također mora razviti tehniku kojom će darovito dijete učiti strpljenju te uključiti i druge odrasle u bavljenju darovitim djetetom (roditelje, stručne suradnike) (Cvetković Lay, Sekulić Majurec, 2008).

Vješt odgojitelj će organizirati rad tako da svakom djetetu omogući uspjeh u nekoj aktivnosti. Isticati visoka postignuća jednog djeteta kao cilj kojemu druga djeca trebaju težiti dovodi do suprotnih učinaka od očekivanih. Tada će manje sposobna djeca radije odustati nego ulagati napore kako bi dostignula postignuća darovitog djeteta. Darovito dijete korisnije je pitanjima voditi do željenog odgovora nego mu izravno davati tražene odgovore (Cvetković Lay, Sekulić Majurec, 2008).

6. ZAKLJUČAK

Darovita djeca poseban su dio društvene zajednice. Ona su ne samo brža već i drugačija od ostale djece. Darovita djeca posebna su jer samostalno pronalaze nova pravila u području koje ih interesira i kojim ovladavaju. Također posebnim ih čini to što pokazuju veliki interes i neiscrpnu želju u svome radu. Darovita djeca imaju izrazito razvijene sposobnosti kojim im omogućuju postizanje velikih rezultata te su izrazito motivirana u području u kojem pokazuju svoju darovitost. Upravo to im omogućuje da dolaze do samostalnih otkrića i rješavanja problema na zanimljive i nove načine. Darovitoj djeci nije potreba stalna pomoć i poduka odraslih osoba jer ona samostalno dolaze do otkrića u području svog interesa otkrivajući nove načine rješavanja problema. Od iznimne je važnosti rano prepoznavanje darovita djeteta kako bi se učinkovito mogao poticati njegov razvoj od najranije dobi. Za uspješan rad s darovitom djecom potrebna je dobra suradnja obitelji, vrtića ili škole i stručnog tima, raznolikost sadržaja i aktivnosti te osiguravanje odgovarajućih uvjeta za rad. Ono što darovita djeca zahtijevaju je dodatna pažnja odraslih koji će prepoznati njihovu darovitost, usmjeriti je u smjeru djetetovih interesa i osigurati uvjete za razvoj vještina kako bi dijete i dalje razvijalo svoju darovitost.

LITERATURA:

1. Cvetković Lay, J. (2002). *Ja hoću i mogu više*, Priručnik za odgoj darovite djece od 3 do 8 godina. Zagreb: Alinea
2. Cvetković Lay, J. (2010). *Darovito je što ću sa sobom?* Priručnik za obitelj, vrtić i školu. Zagreb: Alinea
3. Cvetković Lay, J., Sekulić Majurec, A. (2008). *Darovito je što ću s njim?* Priručnik za odgoj i obrazovanje darovite djece predškolske dobi. Zagreb: Alinea
4. Crljen, Polić (2006). Briga za nadarenu djecu. *Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja*, 13 (1), 137-147
5. Čudina-Obradović, M. (1991). *Nadarenost, razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje*. Zagreb: Školska knjiga
6. Huzjak (2006). Darovitost, talent i kreativnost u odgojnom procesu. *Odgojne znanosti*, 8 (1), 289-300
7. Sekulić Majurec (1995). Darovita djeca i obitelj: istine i zablude. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 4 (18-19), 551- 561
8. Sindik (2010). Povezanost emocionalne kompetencije te mašte i empatije odgojitelja sa stavovima o darovitoj djeci. *Život i škola : časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 56 (24), 65-90
9. Vrgoč, H. (2002). *Poticanje darovite djece i učenika*. Zagreb: Hrvatski pedagoški književni zbor
10. Webb, J. i sur. (2010). *Pogrešne i dvojne dijagnoze darovite djece i odraslih*. Zagreb: Veble commerce
11. Winner, E. (2005). *Darovita djeca- Mitovi i stvarnost*. Lekenik: Ostvarenje

Mrežna stranica:

1. Adrijana Bakoš, Jelena Kovačić. (veljača 2013). *Mrežna stranica (Klinfo.hr)*. preuzeto 12. kolovoza 2016. iz mrežnog odredišta: http://www.klinfo.hr/modules/mod_category/data/darovita_djeca.pdf
2. Dunja Juričić (2013). *Mrežna stranica (Osnovna škola "Eugen Kumičić" Rijeka)*. preuzeto 12. kolovoza 2016. iz mrežnog odredišta: http://os-ekumicic-ri.skole.hr/upload/os-ekumicic-ri/newsattach/133/Tajne_darovite_djece.pdf

Kratka biografska bilješka

Zovem se Ana Bulaja. Rođena sam 7. kolovoza 1994. godine u Zagrebu. Živim u gradu Sveta Nedelja, pored Samobora. Adresa mog prebivališta je *****, 10431 Sveta Nedelja. Studentica sam Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja na Učiteljskom fakultetu. Pohađala sam Osnovnu školu Sveta Nedelja u razdoblju od 2001. do 2009. godine. Nakon završene osnovne škole upisala sam opću gimnaziju Antuna Gustava Matoša u Samoboru, koju sam završila 2013. godine. Nakon završene srednje škole upisala sam studij Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja na Učiteljskom fakultetu Zagreb- Odsjek u Petrinji. Strani jezici kojima se koristim su engleski i njemački jezik. Znanje iz navedenih jezika stekla sam tijekom svog obrazovanja u osnovnoj i srednjoj školi te na fakultetu. Sviram klavir. Glazbene vještine u sviranju ovog instrumenta stekla sam tijekom obrazovanja na fakultetu. Računalne vještine i kompetencije stekla sam na nastavi informatike te se odlično koristim Microsoft Officom (Word, Excel, Power Point). E-mail adresa koju koristim je: *****. Posjedujem vozačku dozvolu B kategorije. Vrlo sam organizirana i uporna osoba te uvijek spremna za stjecanje novih znanja.

Izjava o samostalnoj izradi rada

Pod punom odgovornošću izjavljujem da sam završni rad pod naslovom „Darovitost“ u potpunosti izradila samostalno. Pri izradi koristila sam literaturu koju sam u skladu s pravilima i navela.